

er relevant, fx at der kommer to sving, men kun for trafikanten der nærmer sig svingene.

Der er en tendens til at omsagn og fokus kommunikerer med analog modalitet, mens emnet er med en underforstået lokal deiktisk forankring, fx i cyklistsignalet og færdselstavlen. I blandede tegn hvor modaliteterne er fuldt integreret, er der ikke noget fokus, fx i vejrkortet. Her er de forskellige oplysninger relevante for forskellige tegntolkere. Diagrammer giver også flere informationer end der er puttet ind i dem.

Litteratur

- Dretske, Fred (1995) *Naturalizing the Mind*. Cambridge Mass.: MIT Press.
- Grice, H.P. (1957) Meaning. *Philosophical Review* 66:377-88.
- Kress, Gunther (2010) *Multimodality. A social semiotic approach to contemporary communication*. London: Routledge.
- Peirce, Ch. S. (1994) *Semiotik og pragmatisme*. Samlerens Bogklub.
- Searle, John R. (1995) *The Construction of Social Reality*. London: Penguin Books.
- Stjernfelt, Frederik (2014) *Natural propositions. The actuality of Peirce's Doctrine of Dicisigns*. Boston: Docent Press.
- Togeby, Ole (2003) *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*, København: Gad.
- Togeby, Ole (2014) *Bland blot genrerne – ikke tekstarterne! Om sprog, tekster og samfund*. København: Samfundslitteratur.
- Wentzel, Knud (1981) *Tekstens metode. Ét synspunkt på litterære og praktiske tekster*. København: Gyldendal.

Forpligtelsen

Peter Widell
Aarhus Universitet

1. Indledning

I den klassiske talehandlingsteori (Austin 2000 [1961]; Searle 1965, 1969) spiller det *at forpligte sig* eller *love* en central rolle. Først og fremmest danner det et gennemgående analyseeksempel både i Searle (1965) og Searle (1969). Ganske vist bliver det under betegnelsen *kommissiv* i en Searle-artikel fra 1979 analyseret som blot én af fem *ligeværdige* talehandlingstyper: *assertiv*, *kommissiv*, *direktiv*, *ekspressiv* og *erklæring* – en analyse, Searle fastholder helt frem til sine seneste værker, jf. Searle 2007, 2010.¹ Ikke desto mindre spiller kommissivet – eller måske rettere: det kommissive element i sproget (sammen med i øvrigt erklæringen, vil vi få at se) – en stadigt stigende rolle i Searles undersøgelser gennem forfatterskabet. Det, Searle nemlig efterhånden bliver klar over, er, at operationsområdet for kommissivet ikke alene skal findes i vores tale og sprog, sådan som det normalt antages, men i det sociale felt i det hele taget. Ikke blot forpligtelser som det *at love at vaske op* eller den vederhæftighed, der i almindelighed knytter sig til talen, men også sociale handlinger som det *at gå i skole*, det *at købe ind* og det *at gå tur sammen* synes at rumme elementer af forpligtelse i sig.

Jeg vil i det følgende se på to forhold angående de overvejelser, Searle gør sig i den anledning. Først vil jeg se på Searles beskrivelse af den norm-struktur eller, som han også kalder den, den *deontiske*

¹ Jeg har kritiseret denne tilgang til talehandlingsområdet bl.a. i Widell (2001) og Widell (2009). Det vil føre for vidt at komme ind på min kritik her. Jeg vil dog berøre delaspæker af min kritik nedenfor.

orden, han mener at kunne finde inden for det sociale felt set i relation til forpligtelsen. Efter i afsnit 2 at have kastet et blik på, hvordan man ser på denne orden i formel logik, vil jeg i afsnit 3 specielt behandle Searles redegørelse for forholdet set i lyset af hans såkaldte naturalistiske program. Hvad det andet forhold angår, vil jeg i et efterfølgende afsnit 4 se kritisk på Searles (og andres) placering af forpligtelsen inden for den deontiske orden.

2. Det deontiske som del af det logiske

Den første brug af termen *deontik* - og den heraf afledte term *deontisk* - finder vi ikke hos Searle selv, men i logikken. Her har især von Wright (1951, 1963) været banebrydende, og det er da også ham, der primært er anledning til, at termene *deontik* og *deontisk* har fundet anvendelse. Betegnelserne må ikke forveksles med de langt ældre betegnelser *deontologi* og *deontologisk*, som er hævdvundne betegnelser til karakteriseringen af den gren af oplysningstidens moralfilosofi, der specielt relaterer sig til Kants pligtetiske moralteori. Der er dog én væsentlig forbindelse, nemlig forbindelsen via begrebet *forpligtelse*. Det, man beskæftiger sig med inden for deontisk logik, og som udgør hovedkategorien her, er netop som i Kants moralfilosofi forpligtelsen.

Udgangspunktet for overvejelserne omkring en logik, som vil være gældende for forpligtelsen, er konstateringen af, at der eksisterer en klar parallelitet mellem på den ene side brugen af (a) kvantorerne $\exists$ og $\forall$ i prædikatslogikken og (b) modaloperatorerne $\Diamond$ (= muligvis) og $\Box$ (= nødvendigvis) i modallogikken og på den anden side (c) en mulig regimenteret brug af de deontiske udtryk, først og fremmest *påbuddet* (betegnet *O* for *obligatory*) og *tilladelsen* (betegnet *P* for *permitted*).²

² Det skal nævnes, at der eksisterer en vigtig definitionsrelation mellem de respektive operatorpar. Således er $\forall p$, hvor p står for en *at*-sætning refererende til en given proposition eller tanke, ækvivalent med $\neg \exists \neg p$, $\Box$ ækvivalent med $\neg \Diamond \neg p$ og *O* ækvivalent med $\neg P \neg p$. Det betyder, at man i virkeligheden kan tillade sig blot at operere med én grundoperator inden for de respektive systemer, fx *O*, hvor grundformen så vil være *Op*.

Formlen $\neg Pp$ er det formelle udtryk for forbuddet: *Jeg tillader ikke p* = *Jeg forbyder p*. Jeg vil i det følgende for at spare plads så vidt muligt undgå at tale om forbuddet.

Det var denne parallelitet, der oprindeligt slog von Wright, og som også har motiveret til, at der er gjort nyere forsøg på at opstille en formel logik – et modsigelsesfrit og udtømmende slutningssystem – for området. Der kendes i dag flere sådanne systemer, jf. bl.a. Hilpinen (2001)³, men dags dato er der endnu ikke fundet noget system, der har vist sig fuldt tilfredsstillende som formelt slutningssystem.

Det altoverskyggende problem for de fleste nyere systemer er dog ikke af slutningsmæssig art, men består snarere i, at der – som i modallogikken generelt – opereres ud fra et filosofisk set tvivlsomt begreb om (kvantificering over) *mulige verdener*.⁴ Dette begreb er med rette blevet kritiseret bl.a. af Quine (1953, 1960) og Davidson (2001a [1967]). De anbefaler i stedet, at man skal indskrænke sig til at tale om formel logik inden for rammerne af en såkaldt førsteordens prædikatslogik, som alene indbefatter kvantificering over genstande i *den faktiske verden*. Det betyder, at analysen – i overensstemmelse med specielt Davidsons anbefaling – snarere bør kaldes logisk-semantic end egentlig formallogisk. Det synes der ifølge Davidson også at være gode grunde til:

For how can we have any confidence in our analyses of words like 'right', 'ought', 'can', and 'obliged', or the phrases we use to talk of actions, events and causes, when we do not know what (logical, semantical) parts of speech we have to deal with? [...] When we depart from idioms we can accomodate in a truth definition, we lapse into (or create) language for which we have no coherent semantical account [...]. (Davidson 2001 [1967]:32).

Jeg vil fuldt ud slutte op om Davidson her: Vi må forstå, hvordan ordene bruges i konkrete sammenhænge i omgang med de umiddelbare ting i

³ For at undgå en række skavanker ved anvendelsen af operatorer, direkte knyttet til de handlinger, de måtte angå, er der udviklet systemer, hvor det tillades at operere med *betingede påbud* etc. Her genereres dog en række nye problemer. Da det ikke påvirker argumentationen i artiklen, vil vi ikke komme ind på dem her.

⁴ Denne antagelse er ikke bygget ind i von Wrights oprindelige system, hvor der kvantificeres direkte over handlinger i stedet for over mulige verdener. Også von Wrights oprindelige system er behæftet med fejl.

verden, før vi begynder at pusle med ideen om formallogiske kalkuler. Forholdene må defineres, sådan som de umiddelbart fremtræder for vores bevidsthed, når vi perciperer og handler. De må defineres *fænomenologisk*.

Nu kunne det umiddelbart se ud som om, at også jeg – når vi ser rent sprogligt på det – synes at få problemer med min analyse af de deontiske udtryk. Som allerede nævnt (jf. note 2) har udtrykkene en form, hvor en deontisk operator er foranstillet en sætning *p*, fx *Op* eller *Pp*, hvilket synes at kræve en *andenordens behandling af p*. Her vil jeg imidlertid tilslutte mig Davidsons såkaldte *parataktiske program*, som er et teknisk set elegant program til eliminering af alle sådanne andenordens-størrelser (Davidson 2001b [1968]). Elimineringen sker ved, at alle indlejrede sætninger, fx ledsætningen ”..., at cykle her” i helsætningen ”Det er forbudt at cykle her”, i stedet for at referere ind i forskellige mulige verdener forenelige med forbuddet gøres til selvstændige sætninger med direkte reference til genstande og situationer i den faktiske verden: ”Du cykler her. *Det* er tilladt.” Her befrier det fremhævede *det* i den anden sætning tilladelsen for dens operatorfunktion, idet funktionen erstattes af et simpelt demonstrativt pronomen, refererende til den påtænkte fremtidige situation *i den faktiske verden*, den første sætning refererer til. Dermed gøres enhver underordnet sætnings sandhedsværdi uafhængig af, hvad der måtte stå i den tilsvarende overordnede sætning.⁵ Davidsons parataktiske program er ikke mindst at foretrække, fordi det giver os mulighed for at fastholde en udstrakt *konstruktiv praksis* i vores logiske analyser: Når alle konstruktioner bevæger sig skridtvis fra den ene konkrete situation til den næste, vil man hele tiden i sin analysepraksis kunne sørge for *oversigtlige konstruktionsserier* gående fra det simple til det stadigt mere komplekse.

⁵ Programmet indebærer en konsekvent reduktion af begrebet om mening til begrebet om sandhed. Abstrakt kontemplation af mening er her blevet erstattet af spørgsmålet om, hvor vidt det, der udsiges, er sandt eller falsk om et eller andet i den faktiske verden. Reduktionen rammer både Platons oprindelige begreb om meningsindhold som idéer i et idérige hinsides sanseverden, Lockes empirisk-psykologiske begreb om mening som idéer i folks hoveder, og – som vi her har været inde på det – de moderne forsøg på at analysere mening i termer af reference til mulige verdener.

Endnu en væsentlig præmis for den følgende analyse vil være, at jeg har til hensigt at sprænge rammerne for det rent sproglige. I forrige afsnit blev vendingen ”når vi ser rent sprogligt på det” brugt. Den danner præmissen for enhver logisk undersøgelse hos Davidson. Imidlertid behøver vi ikke – ja, hvis vi vil være tilstrækkeligt konsekvente i vores analyse, bør vi heller ikke – begrænse os til det rent sproglige. Logikken – forstået som den tidligere omtalte førsteordens prædikatslogik – vedrører egentlig slet ikke sproget, men er udtryk for en langt mere grundlæggende kompetence, vi som mennesker deler med i hvert fald alle højerestående pattedyr, nemlig evnen til at percipere og handle i verden. Det er i virkeligheden her, vi skal se førsteordenslogikken virksom.⁶

3. Før forpligtelsen: Om påbuddets og tilladelsens struktur og genealogi

Searle har flere steder i sit forfatterskab – med rette, mener jeg – plæderet for *naturalismen*, dvs. det program, at alle filosofiske og videnskabelige analyser skal tage højde for, at *der findes én og kun én verden, og at denne verden grundlæggende (men ikke udelukkende) er af fysisk karakter* (Searle 1989:160, Searle 2010:3). Det forpligter ifølge Searle til, at man – hvad han aldrig har været træt af at understrege – har en viden om, hvordan ord og vendinger som ”at spille badminton” og ”at stå på skøjter”, ”der refererer til *menneskelige handlen*”, ”skruetrækkere”, ”banker” og ”frihed”, der refererer til produkter af menneskelig handlen, *artefakter*, og ”at håbe, at det er snevejr”, ”at vide, hvem der er USA’s præsident”, der refererer til *mentale tilstande*, alle hænger sammen med det forhold, at verden netop kun er én verden, og at den er fysisk.

Her kommer selvfølgelig også de deontiske begreber *påbud* og *tilladelse* ind i billedet. Desværre har Searle i sine undersøgelser ikke redegjort fyldestgørende for, hvordan netop disse begreber er

⁶ Det er der i de senere år vokset en stigende erkendelse frem omkring inden for filosofisk-semantiske forskningskredse (fx McDowell 1994; Soames 2010, 2015; Searle 2015), ikke mindst inspireret af overvejelser, man kan finde hos Frege, førsteordenslogikkens egentlige skaber (Frege 2002 [1892], Frege 2002 [1918-1919]; jf. også Makin 2000).

indfældet i naturen, idet han, som i nedenstående citat, blot plejer at anføre en række løse eksempler på, hvad han kalder *deontic powers*:

[...] *deontic powers*, powers such as those of rights, duties, obligations, requirements, and authorizations? (Searle 2010:91)

Ét sted er han dog mere omhyggelig, nemlig i Searle (1995:104-105). Uden egentlige formallogiske overvejelser finder man her en præsentation af standardopfattelsen suppleret med iagttagelser af, hvordan påbud – *requirements* – og tilladelser – *enablements* – kan indpasses i det logiske system af operatorer. Udgangspunktet er for ham at se handlingen (*S does A*) påhæftet følgende deontiske operator (her fremhævet med fed): ”*We accept (S has the power (S does A))*” (Searle 1995:104).

Vi vil i næste afsnit komme nærmere ind på, hvad dels *accept* og dels *deontic power* står for. Foreløbig vil vi i dette afsnit indskrænke os til at diskutere, hvori den tidligere omtalte parallelitet mellem de forskellige systemer af operatorer – fra det prædikatslogiske $\forall$ og $\exists$ over det modallogiske $\Box$ og $\Diamond$ til det deontiske *O* og *P* – egentlig består. For lige netop her synes Searle at forsømme sit naturalistiske program. Han ser nemlig kun abstrakt-analytisk på den *strukturelle parallelitet* mellem det prædikatslogiske, det modale og det deontiske, hvor systemet *O* og *P* svarer til systemet $\forall$ og $\exists$, som igen svarer til systemet $\Box$ og $\Diamond$. Imidlertid kræver naturalismen, at man peger på et substantielt afledningsforhold, *en konstruktiv orden*, mellem de elementer, de enkelte operatorer refererer til i den faktiske verden, så forbindelsen til det fysiske sikres. Men her giver Davidsons parataktiske program os netop de logiske midler i hænde til at bevare denne forbindelse.

Lad os rette os mod begrebet om en fysisk handling (*S does A*) i Searles udgangsformel overfor for at kaste et blik på den orden, de forskellige operatorer indfælder den i. Vi kender alle til, hvordan man kan udføre simple fysiske handlinger som at *hæve armen*, *drikke et glas vand* eller *åbne et vindue*. De er alle sammen *defineret over en fysisk begivenhed* af en eller anden art: det, at armen går op, det, at der kommer noget vand fra glasset ned i maven og det, at et vindue

går fra lukket til åben tilstand. Det er et helt centralt udgangspunkt for forståelsen af handlinger. Det, handlingen specielt tilfører begivenheden, synes at være en bestemt *intentionel rettet* mod denne begivenhed hos den handlende, agenten. I den forstand kan handlingen – enhver handling – beskrives gennem et udtryk bestående af en operator tilordnet en sætning om en fysisk begivenhed: *A intenderer (armen går op)*, *A intenderer (vandet løber fra glasset ned i maven)*, *A intenderer (vinduet går op)*. Mange overvejelser er blevet gjort angående denne intentions ontologiske status: Er det en idé i den handlendes hoved? En selvstændig viljesakt, der skubber på handlingen? Er det neurale processer i den handlendes hjerne? Her vil operatoropfattelsen af intentionalitetsbegrebet let kunne bringe én på vildspor. Alt dette kan imidlertid undgås, hvis man sætter sin lid til Davidsons parataktiske program: Her finder man ingen mystisk intention, vilje eller kausalmekanisme *bag, under* eller *ved siden af* handlingen. Det, vi ser under en davidsonsk parataktisk synsvinkel er *alene to begivenheder i verden*: det, at A løfter sin arm, og det, at A's arm i konsekvens heraf går op: ”A's arm går op. *Det intenderer A.*” Nu vil man kunne indvende, at det ikke gør os meget klogere. Men leder man stadig efter en intention *bag* handlingen, vil man komme til kort. Handleintentionen skal nemlig ikke *lægges til* bevægelsen i handlingen *som er art selvstændig årsag til den*. Den skal i stedet ses som udtryk for det afgørende forhold, at vi har *to grundforskellige måder at nærme sig et bestemt begivenhedsforløb i verden på* (Davidson 1963; jf. også McDowell 1996 [1994]): Når jeg ser A's arm gå op, ser jeg noget *empirisk-kausalt*: At A's hånd går op, har sine *årsager* og *virksomheder*. Når jeg ser A løfte sin hånd, ser jeg noget *normativt-instrumentelt*, hvor det, at A løfter sin hånd har sine *mål* og *midler*, dvs. er størrelser, som vil kunne gøres til genstand for en vurdering af, om handleintentionen er indfriet og handlingen dermed er *vellykket* udført eller ej. Men det vil sige: Handlingen afsætter sig *alene som to begivenheder i verden*, X og Y, der så enten kan ses som en kausalsammenhæng – X er årsag til Y – eller som en vellykket mål-middel-handling – X er det middel, der fører til målet Y. Nogen selvstændig intention *bag, under* eller *ved siden af*, som skulle skubbe

på handlingen qua handling, er der med andre ord ikke brug for. Alt ligger blotlagt og kan iagttages i situationen *i verden*.⁷

Det, at vi ved handlen kan konstatere et X og et Y, er selvfølgelig ikke i sig selv nogen garant for et eventuelt naturalistisk programs gennemførlighed. Imidlertid: Det, at ikke blot kausalforholdet, men også den intenderede handling – tolket parataktisk – er én og samme konkrete begivenhed i verden, bringer os et pænt stykke på vej: Handlesystemet med dets mål og midler vil altid samtidig vise sig at være et kausalsystem. Derfor vil enhver konkret udført handling samtidig kunne gøres til genstand for et kausalstudium, fx af de neurofysiologiske processer, der foregår i den handlendes hjerne og krop mens handlingen finder sted.⁸

Lad os med denne sikring af det naturalistiske program in mente vende tilbage til handlingerne *tvinge* og *lade*. Som tidligere nævnt er der med de to handlinger ikke tale om deontiske handlinger, sådan som tilfældet er med påbuddet og tilladelsen, de to handlinger, Searle analyserer i Searle (1995). Imidlertid overser Searle, at de, selv om de ikke i sig selv er af deontisk karakter, ikke desto mindre udgør *en nødvendig ingrediens* i påbuddet og tilladelsen og derfor burde have indgået i hans analyse.

⁷ Vellykket handlen har sin nødvendige forudsætning i, at den handlende er klar over sine mål og midler i situationen. Derfor må den handlende også vide, hvad der er tilfældet i verden. Men det kræver *perception*.

Perception er i sig selv en handleakt. Men den er speciel. I modsætning til andre handleakter er perception karakteristisk ved, at kausaliteten er med til direkte at definere den: Hvis ikke glasset på bordet øver kausal indflydelse på A's perception af det, *ser* A ikke glasset.

⁸ Kausaliteten i verden må nemlig altid tænkes *globalt*, jf. Kant (2002 [1781]). Derfor rækker kausaliteten naturligvis også fra handlekomponenterne X og Y og ind i den menneskelige hjerne og krop.

Det, at vores handleliv er kropsligt forankret og udspiller sig på baggrund af naturprocesser, betyder dog ikke, at vi restløst vil kunne få indsigt i vores hjernes og krops kausalstruktur. Ikke blot er der uoverstigelige tekniske vanskeligheder forbundet med en sådan indsigt. Der er også *afgørende metafysiske vanskeligheder*: Det at forstå kausalstrukturen i en handlebegivenhed er i sig selv en handling – en forståelsesakt – som ikke kan kausalforklares, samtidig med at den bliver udført. Ganske vist vil man efterværts kunne stable en sådan kausalforklaring på benene. Men det vil i givet fald være en ny handling, der ikke samtidig kan kausalforklares – og så fremdeles. Eller med andre ord: Vores handleverden vil af metafysiske grunde altid være et skridt foran den kausale verden (jf. Apel 1979).

Men hvordan ser handlingerne *tvinge* og *lade* ud? Lad os til slut i dette afsnit se lidt på forholdene her.

Nu er det let at konstatere, at *tvinge* og *lade* ikke tilhører gruppen af simple fysiske handlinger. Simple fysiske handlinger finder vi ofte som de handlinger, *tvinge* og *lade* angår: ”A tvang B til at gå”; ”A lod B gå”. Men ser vi på selve handlingerne *tvinge* og *lade*, er de i sig selv komplekse i den forstand, at de altid vil indbefatte mindst to agenter. Der er tale om *interaktive handlinger*. Imidlertid tilhører de, som man også kan se, en ganske speciel undergruppe af interaktive handlinger, idet de danner en *lukket gruppe af henvendelser fra A til B*, såkaldte *direktive handlinger*, hvor A enten (1) tvinger B til at forholde sig på en bestemt måde – som så igen kan bestå i, at B (1a) skal gøre et eller andet (= påbud), eller (1b) undlade at gøre et eller andet (=forbud) – eller (2) lader det være op til B at bestemme, om det, der skal gøres, skal gøres (= tilladelse), og hvor der ikke findes nogen yderligere mulighed. Karakteristisk for direktiverne *tvinge* og *lade* er, at de forudsætter en slags modvilje hos modparten i betydningen: Handlingen, modparten skal udføre, vil han (formentlig) ikke udføre, hvis ikke han er blevet/føler sig tvunget til det. Der anes med andre ord en vis *magtudøvelse* hos den, der udfører den direktive handling samt konturerne af et *sanktionssystem som styringsmiddel*: ”Hvis A ikke gør sådan og sådan, så gør B sådan og sådan (som straf, gengældelse).” Hvis magten er distribueret over flere agenter, har vi herudover med den almene kamp om magten mellem viljer at gøre.⁹

Det deontiske har sin præform i direktiverne. Det har vi søgt at vise i det foregående: Har vi at gøre med påbud og tilladelser, vil vi også have at gøre med disse handlingers nødvendige konstruktive forudsætning i det at tvinge én til at gøre et eller andet eller fritstille vedkommende angående den pågældende handling. Desværre har Searle som omtalt ovenfor forsømt at redegøre for dette forhold, så der hos ham mangler et klart billede af, hvordan direktiverne, som

⁹ Denne betragtningsmåde på direktiverne, hvor man ser dem i deres konkretion som udtryk for en kamp mellem modsatrettede viljer, ser vi gentaget i naturvidenskaberne. Her gøres viljerne til naturkræfter, der indvirker på hinanden og holder hinanden i skak i omfattende dynamiske systemer afspejlende de menneskelige handlemuligheder. Det er fx tilfældet i den newtonske mekanik og i Darwins evolutionslære.

de præ-deontiske handlinger, de udgør, kan finde deres forankring i verdens kausalstruktur.

4. At forpligte sig

Som angivet i overskriften på sidste afsnit, ligger det, vi hidtil har behandlet, *før* forpligtelsen og det deontiske. Men hvordan er nu selve forpligtelsen og den deontiske orden struktureret? Det vil vi søge at give et svar på i det følgende.

Ifølge mainstream-opfattelsen er det operatoren *O* – *det er påbudt at ...* – eller dens hermed definitorisk forbundne pendant *P* – *det er tilladt, at ...* – der gør hele arbejdet. Men er det nu korrekt? Jeg mener, at vi, som en helt afgørende forudsætning for at forstå det deontiske område *som i egentlig forstand deontisk*, bør tage forpligtelsen nærmere i øjesyn. For jeg mener, den rummer en væsentlig janusagtig tvetydighed, som man i deontologien så vidt jeg kan se ikke har været tilstrækkeligt opmærksom på, men som giver den en helt særlig status. Forpligtelsen kan nemlig ud over tolkningen som operator (eller bestemt pronomen a la Davidson), også tolkes i retning af selve forpligtelseshandlingen. Men jeg mener faktisk, det er her, samt i den *sammenhæng af konventioner*, handlingen allerførst muliggør og understøtter, at vi skal finde det egentligt grundlag for det deontiske.

Et afgørende element i denne sammenhæng er den *hukommelse*, der kræves for at bære forpligtelsen igennem fra selve forpligtelseshandlingen til de fremtidige tilfælde, hvor forpligtelsen skal stå sin prøve gennem forpligtelsens overholdelse. Det er i virkeligheden i denne særlige form for hukommelse, vi skal finde muligheden for at transformere den tvang og den laden, vi finder i vores interaktionelle handleliv, til egentlige – forpligtende og i den forstand deontiske – påbud og tilladelser.

Men lad os nu se lidt på, hvordan denne transformation kan finde sted, og hvordan den nærmere bestemt fungerer?

At indgå i forpligtende forhold med hinanden indebærer først og fremmest, at vi skal kunne samarbejde, *kooperere*, hvilket igen kræver, at vi skal være i stand til at besidde *kollektiv bevidsthed*. Det kræver igen bestemte kompetencer. Én af disse kompetencer bringer vi med os allerede fra det tidligere omtalte kompetitive område. Her skal vi nemlig som noget minimalt kunne demonstrere *kognitiv empati*, dvs.

evne til at sætte os i den andens sted, en evne vi deler med de fleste højerestående pattedyr. Vi må være i stand til at vide noget om vores modparts intentioner, sådan som det fx gælder aben, der vil hindre dens medaber i at få fat i en attrået banan. Men kognitiv empati er endnu ikke tilstrækkeligt for den form for Kooperation, vi finder inden for den deontiske orden. Deontisk understøttet Kooperation kræver, at al konkurrence ophører, og man i stedet udviser vilje til samarbejde. Deontisk understøttet Kooperation kræver vilje til at danne et *fællesskab* (om et eller andet).

Her må man dog være forsigtig. For visse former for Kooperation bygger faktisk stadig på et element af konkurrence. Her er Kooperationen imidlertid rent funktionelt defineret. Det kan fx dreje sig om en gruppe af dyr, som samarbejder omkring nedlæggelsen af et jagtbytte. Her må hver af de agerende placere sig på en sådan måde i forhold til gruppens andre medlemmer, at det er muligt at nedlægge jagtbyttet. I en sådan gruppe behøver det enkelte medlem af gruppen hverken at være bevidst om gruppens overordnede funktion eller om den struktur i gruppen, der tjener den pågældende funktion. Medlemmet behøver alene være fokuseret på at optimere sin egen position i konkurrence med andre i gruppen.

Kompetitivt organiserede grupper er (endnu) ikke fællesskaber. For at være et fællesskab må det af gruppens medlemmer mindst kræves, at de har viden om gruppens overordnede funktion, at de besidder ikke blot kognitiv empati, men også *refleksiv viden* om hinanden – dvs. viden af formen: *A ved, at B ved, at A ved ... og B ved, at A ved, at B ved* – samt viden om, at alle handler ud fra denne viden. Nogle mener, at det er tilstrækkeligt for, at man kan tale om et fællesskab. Det mener fx Tuomela & Miller (1988) samt Bratman (1999, 2014), der via omhyggelige studier har vist, at det stadig synes muligt udtømmende at forklare visse enkle former for kooperativ handlen i termer af individuelle handleplaner på baggrund af en sådan refleksiv viden: "I intend that we *J*" (Bratman 1999:121), hvor *J* et refererer til en fælles aktivitet bestående af en overlappende blanding af individuelle subplaner.

Spørgsmålet er imidlertid, om det kan bære igennem i det, vi kalder fællesskaber generelt. Overfør de nævnte forskere, der jo med deres udgangspunkt bygger udelukkende på en – ganske vist avanceret –

form for instrumentel handlen, står en række forskere, som mener, at forklaringen er utilstrækkelig, og at vi i virkeligheden bliver nødt til at skelne mellem en *jeg-modus-kollektivitet* som ovennævnte – den, vi deler med mange højerestående dyr – og en egentlig *vi-modus-kollektivitet*, som ifølge disse forskere begrebslig set må være *sui generis* og alene beherskbar af mennesket. Denne opfattelse forsvarer bl.a. af Gilbert (1992 (1989), 2014) og Searle (1995), samt af Tuomela (2014). Ingen af disse mener nemlig som fx Bratman, at kollektiviteten alene skal søges i *indholdet af det, der i fællesskab gøres*, men i *selve intentionen*. Ved *vi-modus-kollektivitet* hedder det ikke ”*Jeg intenderer*, at vi ...”, men ”*Vi intenderer*, at vi ...” Det, at to agenter hver især har intentionen om at gøre noget, som passer ind i en helhed, begge er klar over, og begge er klar over deles af begge, er ikke i sig selv nok til at sikre kollektiv intentionalitet i den fulde *vi-modus*-forstand af ordet.

Men hvad skal der så til? Med introduktionen af *vi*-intentionen nærmer vi os det specielt menneskelige fællesskab, det sociale fællesskab byggende på kommunikation. *Vi*-intentionaliteten er ganske vist endnu ikke kommunikativ. Ikke desto mindre synes den at udgøre en væsentlig forudsætning for, at vi kan indgå i kommunikativ kontakt med hinanden.

Men hvad vil det nu sige at have en kommunikativ intention? Som vi skal se, finder vi forskellen mellem de to respektive syn på fællesskabsbegrebet, *jeg*-modus versus *vi*-modus, gentaget her.

Grice (1989a [1957]) har søgt at belyse kommunikationsbegrebet gennem opstillingen af et sæt *kommunikative dobbeltintentioner*. Strukturen hos ham er refleksiv, ikke ulig den, vi finder ved Bratmans kollektivitets-begreb, blot drejer det sig ikke om refleksiv viden, men om egentlig kommunikativt forankret refleksivitet: For at vi kan tale om *X* som en kommunikativ meddelelse fra A til B, må vi ifølge Grice kræve, at A dels (1) skal have en intention₁ om gennem produktionen af *X* at fremkalde en bestemt effekt hos B, dels (2) skal have en intention₂ om, at denne effekt produceres ved, at B erkender, at det er A's intention₁ (Grice 1989a [1957]:220). Grice opfatter, når vi ser bort fra senere småjusteringer (Grice 1989c [1968], 1989b [1969]), sin definition som udtømmende for feltet.

Det er imidlertid bestridt ud fra argumenter, der ligner dem, Bratman har været præsenteret for (Schiffer 1972). Det væsentligste problem med Grices kommunikationsanalyse er ifølge kritikerne, at den tillader, at taler hele tiden kan tilføje strategiske intentioner i interaktionen, som korrupperer de griceske kommunikative dobbeltintentioner. Ifølge Searle (1971 [1965]) bundner problemet i, at man alene ser kommunikation som et spørgsmål alene om *intention*, hvor det også – og mere centralt – ifølge Searle bør ses også som et spørgsmål om *konvention*. Det mener jeg kun, man kan være enig i.

Men hvad indebærer nu dette? En vigtig kommunikationsform består i at referere til – pege fysisk på – et eller andet i ens umiddelbare omgivelser. Denne pegning som selvstændig akt er blevet indgående studeret af Tomasello (1999, 2014; jf. også Widell 2014). Vi skal imidlertid et andet sted hen for at finde frem til konventionerne og det konventionelle aspekt af menneskelig kommunikation. Her skal vi hen til de overvejelser, Searle har gjort sig omkring, hvad han med inspiration fra bl.a. Kant har kaldt en *konstituerende regel* (Searle 1971 [1965], 1969), samt de af Searle relativt nyligt indførte begreber om *statusfunktion* og *statusfunktionserklæring*. Nu er relationen mellem konventionsbegrebet og begreberne konstituerende regel og statusfunktion relativ simpel: De tre udtryk er stort set synonyme. Går vi fra de tre begreber til det sidste begreb, nemlig begrebet om en statusfunktionserklæring, finder vi derimod en vigtig forskel: Hvad begrebet statusfunktionserklæring angår, kan det bedst relateres til de tre øvrige begreber på følgende vis: Mens der med begrebet om en konvention alias en konstituerende regel alias en statusfunktion er tale om *et generelt begreb*, har vi med statusfunktionserklæringen med en begivenhed at gøre og dermed med *noget partikulært*.

Det sidste er vigtigt, for det sikrer, at vi vil være i stand til at behandle alle begreber parataktisk og derigennem understøtte det naturalistiske program. Forholdet skal forstås således: Mennesket er – som det eneste væsen – i stand til at skabe, opretholde, bruge og fjerne konventioner, hvor en konvention altid vil foreligge som en konstituerende regel af formen ”*X* tæller som *Y* i kontekst *K*”, hvor ”*X*” skal ses om et arbitrært valgt udtryk: et fløjt, en konserverdåse, en sproglyd, hvad som helst (set i relation til *Y* et). Konventionen kan

så igen være eksplicit angivet som den angivne regelform ovenfor, men er det som regel ikke. Det, formelen er udtryk for, er, at et udtryk "X" har fået tildelt en bestemt status Y i et givet kommunikativt kollektiv, en status, som kollektivets medlemmer vil kunne trække på i bestemte kommunikationssituationer (i den griceske forstand af ordet). Men her kommer det vigtige: Hvad selve tildelingen af status angår, finder den i sidste instans netop sted gennem den føromtalt statusfunktionserklæring, der i eksplicit sproglig dragt har følgende kanoniske form: "Jeg erklærer herved, at "X" skal tælle som Y" – eller belyst gennem følgende eksempler (hvor funktionen er eksplicit): "Når jeg ringer med klokken (X), er det tilladt at spise (Y)", "Bolden var over mållinjen (X), så der skal dømmes mål (Y)", "Det er ifølge de danske sprogregler tilladt at kalde sætningen "Solen skinner" for sand, hvis solen skinner." Det, at tildeling af status altid finder sted gennem noget partikulært, sådan som det er tilfældet her, er nu *tilstrækkeligt* for sikringen af det naturalistiske programs gennemførlighed.

Med statusfunktionserklæringen er der i virkeligheden tale om, at vi tangerer de menneskelige sociale institutioner heriblandt det tankebærende menneskelige sprog. Som det blev nævnt i artiklens indledning, regnes erklæringen i den klassiske talehandlingstaksonomi blandt gruppen af basale talehandlinger (Searle 1978). Her opregner Searle i alt fem grundlæggende talehandlingstyper, nemlig *assertivet*, *kommissivet*, *direktivet*, *ekspressivet* og *erklæringen* (the declaration). Men som det også blev nævnt i indledningen, forlader Searle senere med særlig tanke netop på erklæringen synspunktet, idet han trækker erklæringen ud af den oprindelige gruppe. Erklæringen er fx i Searle (1989:87) ikke længere nogen selvstændig talehandlingstype som assertivet, kommissivet, direktivet osv., men snarere – sådan som Searle nu opfatter det – en *dimension i enhver talehandling*, ja, overhovedet i enhver *institutionel handling*.¹⁰

Spørgsmålet er, hvor det efterlader os i relation til det deontiske? Her må det umiddelbare svar være: Når vi erklærer noget for gældende,

¹⁰ Området for sociale handlinger regnes normalt for mere omfattende end området for institutionelle handlinger. Blandt de sociale handlinger finder vi også alle prækommunikative handlinger, såvel kompetitive som kooperative. De institutionelle handlingers område er heroverfor strikt defineret gennem konstituerende regler eller – med en alternativ formulering – statusfunktioner.

forpligter vi os samtidig til at overholde, hvad vi har forpligtet os på. Men netop dette forhold gennemsyrrer enhver konvention alias konstituerende regel alias statusfunktion: Det at erklære sig forpligtet forpligter. Men dermed har vi skaffet os et bedre billede af forpligtelsen: Statusfunktionserklæringen er en erklæring, hvormed man kan blive pålagt (Searle: imposed) at udføre en given handling, enten i form af et påbud om den eller en tilladelse til at udføre den. Eller for at nævne nogle eksempler (med den bagvedliggende konstituerende regel eller statusfunktion anført i parentes): "Det er påbudt at stoppe op, hvis man kører fra en sidevej ind på en hovedvej" (det ikke at stoppe op *tæller som* en færdselsforseelse). "Det er tilladt at gå over gaden, når trafiklyset viser grønt" (det grønne lys tæller som tilladelse til at gå over gaden), "Jeg har reserveret bordet til dig" (det at få reserveret et bord *tæller som* tilladelse til at sætte sig ved bordet og spise).

Men hvor finder vi det deontiske?

Som vi har set, indgår forpligtelsen *O* inden for main-stream-opfattelsen af det deontiske i den deontiske orden. Inden for de logiske undersøgelser er de foretrukne operatorer, som vi har set, *påbuddet*, *Op*, og *tilladelsen*, *Pp* ($= \neg O \neg p$). Det er også tilfældet hos Searle. Men ifølge Searle er operatoren *O* – som vi har foreslået analyseret parataktisk – også indlejret i en speciel type kontekst, nemlig konteksten for den kollektive accept af, at den, der udfører statusfunktionserklæringen, er blevet tildelt statusmæssig kraft til at erklære, jf. Searles "the basic structure":

We collectively accept [...] that S has the power (S does A)
(Searle 1995:111)

Eksempelvis:

We accept (S is enabled (S does A))
We accept (S is required (S does A)) (Searle 1995:105)

Accepten her er normalt implicit. Men i det omfang, man aktivt accepterer den, bliver den gjort manifest, dvs. erklæret som påbud eller tilladelse, indlejret i *sin* baggrund af kollektiv accept.

Men nu er det netop her, vi ifølge min mening skal finde det, der giver statusfunktionserklæringen dens *særlige etiske kraft*: Vi kender alle til det at forpligte sig på en eller anden handling, fx ”Jeg skal nok komme i morgen”. Her er der tale om en simpel kommissiv talehandling. Men bag denne handling – som bag enhver institutionel handling i øvrigt – ligger altid en ”dybereliggende” forpligtelse, nemlig forpligtelsen til at aktivere og opretholde (og undertiden deaktivere) systemet af konstituerende regler (eller statusfunktioner) af typen ”X” tæller som Y i K” (angående det ”dybereliggende”, jf. fx Scanlon 1998).¹¹ Men nu er det netop denne ”dybereliggende” forpligtelse, der i egentlig forstand fører den socialt handlende ind i den deontiske orden og gør den forpligtelse, den socialt handlende er underlagt i den første forstand af ordet, det simple kommissiv, til en egentlig deontisk forpligtelse. Mangler den sidste form for forpligtelse, er de påbud og tilladelser, jeg er underlagt, egentlig blot interaktionelt definerede, jf. afsnit 3, og dermed i virkeligheden blot og bart udtryk for rå magt.¹²

Lad mig her til slut minde om den tidligere omtalte forpligtelses janus-agtige tvetydighed, nemlig at der dels findes (1) *det at forpligte sig til et eller andet* og dels efterfølgende (2) *det i en eller flere situationer at implementere og i den forstand være forpligtet på det, man i første hånd har forpligtet sig til*. Det peger på eksistensen af et *tidsligt spand* mellem to nævnte typer af situationer, som det er væsentligt at fastholde, nemlig dels (1) *indføringssituationen* for forpligtelsen, dels (2) en række efterfølgende anvendelses- eller *brugssituationer* for den.

Men med tematiseringen af tidsspandet mellem indføringssituation og brugssituation er vi i virkeligheden fremme ved kernen i vores undersøgelse af konventionsbegrebet alias begrebet om en kon-

¹¹ Enhver har sin frihed til at bekræfte fællesskabet gennem forpligtelsen til at gøre X (men vil ikke uden videre selv kunne ophæve den. Hertil kræves der enighed mellem flere, i princippet enighed i fællesskabet som helhed; hvad dette aspekt angår, viser statusfunktionen sig i virkeligheden som ”anden natur.”).

¹² Det er vigtigt at understrege, at det ikke behøver være tilfældet. Erklærer jeg mig kontraktligt forpligtet på at arbejde i en virksomhed, vil visse af de handlinger, jeg skal udføre, normalt være pålagt mig, uden jeg lokalt har accepteret dem. Imidlertid vil den overordnede og i den forstand mere globalt eksisterende kontrakt, jeg har indgået med virksomheden, stadig have kraft og gyldighed og dermed sanktionere virksomhedens krav om lokal lydighed.

stituerende regel eller en statusfunktion. Vi kan nemlig nu se, at en væsentlig forudsætning for at administrere en konvention er af *hukommelsesmæssig* art. Har vi ikke evnen til at *huske* de mange forbindelser mellem indføringssituationer og brugssituationer, vort institutionelle netværk – og dermed vores deontiske orden – består af, vil vi være ude af stand til at handle socialt. I den forstand synes hukommelsen at udgøre et *nødvendigt træk ved konventionen*: ved *klokken*, der bruges til at kalde til frokost, ved *billetten*, der bruges som adgang til en plads i biografen, ved *den sproglige sætning*, der bruges til meddelelse af et eller andet tankeindhold. Kort sagt: ved ethvert *X*, der skal tælle som et *Y*.

Der kan måske rejses indvendinger mod at gøre hukommelsen til et definerende træk ved konventionen. Fx mener Gilbert (1992 (1989), 2014), hvilket Searle i øvrigt synes at være enig i, at også det *at gå en tur* eller *sidde sammen på en bæk* har karakter af forpligtende konventioner. Men her synes tidsafstanden at mangle. Spørgsmålet er imidlertid, om der her egentlig kan være tale om konventioner. Nogle gange er gåture blot instrumentelt forankrede vaner – og vaner er alene regulariteter, ikke statusfunktioner. Her synes tidsafstanden at mangle. Men det betyder ikke, at man fx ikke vil kunne møde bebrejdelse fra sin partner, hvis man en dag ikke har lyst til at gå turen. Men det viser, at der undertiden faktisk kan være statusfunktioner på spil – og dermed hukommelsesinvestering. Således må vi midt blandt vores vaner regne med eksistensen af et *hierarki* af nogle gange vanskeligt identificerbare konventioner, andre gange konventioner med klart identificerbare *X*’er og *Y*’er, som vi fx har ved love og spilleregler.

5. Afsluttende bemærkninger

Mange identificerer normer med arbitrært valgte konventioner. Det gælder fx inden for humaniora og samfundsvidenskab. Som det er fremgået af det foregående, er det ikke korrekt. Området for det normative stikker dybere. Vi skal helt ned i den menneskelige fænomenologis urgrund: Vores normkendskab har i virkeligheden samme udspring som vores kendskab til kausalstrukturen i verden.

Dette dobbeltkendskab bekræfter det naturalistiske programs grundantagelse om, at verden er én, og at den grundlæggende er fysisk. Og det er herudfra, jeg – bl.a. med støtte i Davidsons begreb

om parataktisk reference til den faktiske verden – har introduceret og analyseret (a) det handlemæssige område, bl.a. gennem en kritisk gennemlysning af den deontiske logiks syn på området, (b) området for kollektiv handlen, hvor jeg har forholdt mig kritisk til de udelukkende individualistisk-instrumentelle forsøg på at definere begrebet kollektivitet, samt (c) området for de sociale institutioner og de institutionsbærende konventioner, hvor især forpligtelsen som partikulær hændelse – i form af det at forpligte sig – viser sig at spille den helt centrale rolle for indstiftelsen af den deontiske orden i samfundet med dens fordeling af status i form af påbud, forbud og tilladelser.

Searle har spillet en væsentlig rolle i artiklen. Langt hen ad vejen har jeg fulgt ham. Dog har jeg stillet mig skeptisk over for visse dele af Searles redegørelse for begrebet om deontisk orden.

Litteratur

- Apel, Karl-Otto (1979) *Die Erklären-Verstehen Kontroverse in transzendentalpragmatischer Sicht*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Austin, John L. (1997/1962) *Ord der virker*. København: Gyldendal.
- Bratman, Michael E. (1999) *Faces of Intention: Selected Essays on Intention and Agency*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bratman, Michael E. (2014) *Shared Agency: A Planing Theory of Acting Together*. Oxford: Oxford University Press.
- Davidson, Donald (1963) Actions, Reasons and Causes. *Journal of Philosophy* 60 (23):685-700.
- Davidson, Donald (2001a/1967) Truth and Meaning. *Inquiries into Truth and Interpretation*. Oxford: Oxford University Press:7-42.
- Davidson, Donald (2001b/1968) On Saying That. *Inquiries into Truth and Interpretation*. Oxford: Oxford University Press:93-108.
- Frege, Gottlob (2002a/1892) Mening og betydning. *Filosofiens, sprogets og matematikkens grundlag*. Århus: Philosophia:159-182.
- Frege, Gottlob (2002b/1918-1919) Tanken: En logisk undersøgelse. *Filosofiens, sprogets og matematikkens grundlag*. Århus: Philosophia:219-244.
- Gilbert, Margaret (1992/1989) *On Social Facts*. London: Routledge.

- Gilbert, Margaret (2014) *Joint Commitment: How We Make the Social World*. Oxford: Oxford University Press.
- Grice, Herbert Paul (1989a/1957) Meaning. *Studies in the Way of Words*. Cambridge Massachusetts/ London, England: Harvard University Press:213-223.
- Grice, Herbert Paul (1989b/1969) Utterer's Meaning and Intentions. *Studies in the Way of Words*. Cambridge Massachusetts/London, England: Harvard University Press:86-116.
- Grice, Herbert Paul (1989c/1968) Utterer's Meaning, Sentence Meaning and Word-Meaning. *Studies in the Way of Words*. Cambridge Massachusetts/ London, England: Harvard University Press:117-1376.
- Hilpinen, Risto (2001) Deontic Logic. Lou Goble (red.) *The Blackwell Guide to Philosophical Logic*. Oxford: Blackwell.
- Kant, Immanuel (2002/1781) *Kritik af den rene fornuft*. Frederiksberg: Det Lille Forlag.
- Makin, Gideon (2000) *The Metaphysicians of Meaning. Russell and Frege on Sense and Denotation*. London & New York: Routledge.
- Montague, Richard (1974) *Formal Philosophy: Selected Papers of Richard Montague*. New Haven, CT: Yale University Press.
- McDowell, John (1996/1994) *Mind and World*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Quine, Willard Van Orman (1953/1951), Two Dogmas of Empiricism. *From a Logical Point of View* Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1953, revised edition 1980:20-46.
- Quine, Willard Van Orman (1960) *Word and Object*, Cambridge, Mass.: M.I.T. Press.
- Scanlon, Thomas (1998) *What We Owe to Each Other*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Schiffer, Stephen (1972) *Meaning*. Oxford: Oxford University Press
- Searle, John R. (1971/1965) What Is a Speech Act. *The Philosophy of Language*. Oxford: Oxford University Press:39-53.
- Searle, John R. (1969) *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, John R. (1979/1975) A Taxonomy of Illocutionary Acts. *Expression and Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press:1-29.
- Searle, John R. (1989) How Performatives Work. *Linguistics and Philosophy* 12:535-558.
- Searle, John R. (1995) *The Construction of Social Reality*. London: Allen Lane, The Penguin Press.

- Searle, John R. (2008) What Is Language: Some Preliminary Remarks. Istvan Kecskes & Lawrence R. Horn (red.) *Explorations in Pragmatics: Linguistic, Cognitive and Intercultural Aspects*. Berlin: Mouton de Gruyter:7-37.
- Searle, John R. (2010) *Making the Social World: The Structure of Human Civilization*. Oxford: Oxford University Press.
- Searle, John R. (2015) *Seeing Things as They Are: A Theory of Perception*. Oxford: Oxford University Press.
- Soames, Scott (2010) *Philosophy of Language*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Soames, Scott (2015) *Rethinking Language, Mind and Meaning*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Tomasello, Michael (1999) *The Cultural Origins of Human Cognition*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Tomasello, Michael (2014) *The Natural History of Human Thinking*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Tuomela, Raimo (2013) *Social Ontology: Collective Intentionality and Group Agents*. Oxford: Oxford University Press.
- Tuomela, Raimo & Kaarlo Miller (1988) We-intentions. *Philosophy of Phenomenological Research* 57:29-51.
- von Wright, Georg Henrik (1951) Deontic Logic. *Mind* 60 (237):1-15.
- von Wright, Georg Henrik (1963) *Norm and Action: A Logical Enquiry*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Widell, Peter (2001) Illokutioner er assertiver. Et bidrag til belysning af talehandlingens struktur og taksonomi. Volkmar Engerer (red.) *Augias* Nr. 56 - 59:15-64.
- Widell, Peter (2009) Logik, mening, handling og tale. Inger Schoonderbeek Hansen og Peter Widell (red.) *12. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Nordisk Institut, Aarhus Universitet:295-312.
- Widell, Peter (2014) Seven Steps to Language. Inger Schoonderbeek Hansen og Tina Thode Hougaard (red.) *15. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet:451-471.

Resumé:

Et nyt prosodisk træk i Vestaarhusiansk

Ditte Zachariassen
Aarhus Universitet

I en optagelse fra en ungdomsklub i Aarhus Vest skal Simon på femten år til at forklare reglerne for brætspillet Risk: *øh det et spil (.) det handler om å erobre verdn: ↗*

Ordet ”verden” udtales med to tryk, stigende intonation og forlængelse af den sidste stavelse, og udtalen forekommer distinkt, ikke som noget vi er vant til at høre i aarhusiansk eller i andre varianter af dansk. I løbet af fire timers optagelser fra klubben bruger Simon denne slags prosodi omkring 60 gange, og jeg er i øjeblikket i gang med at kode resten af et 40 timers datasæt fra Aarhus Vest og Syd for forekomster af samme træk.

Formmæssigt ligner det nye træk det Christensen (2012) har beskrevet som ”fortsætterintonation” i data fra samme geografiske område. Jeg vil i min præsentation forsøge at nuancere formbeskrivelsen gennem akustiske og syntaktiske analyser, og derefter vil jeg præsentere en foreløbig analyse af hvilke interaktionelle funktioner det nye prosodiske træk har i en række eksempler fra mit datasæt.

Litteratur

Christensen, Mette Vedsgaard (2012.) *8220, 8210 Sproglig variation blandt unge i multietniske område i Aarhus*. Upubliceret ph.d.-afhandling ved Institut for Æstetik og Kommunikation, Aarhus Universitet.